

מכותל הישיבה

עלון תורני חודשי מבית מדרשם של תלמידי ישיבת הכותל

העלון מוקדש
לרפואת רפאל
בן סעדה (חזן)

העלון מוקדש
לעילוי נשמת גוסה יקוט
בת אילנה (חזן)

העלון מוקדש לעילוי
נשמת מו"ר הרב חיים
ישעיהו ב"ר דוד הדרי

תמוז
ה'תשע"ח

גיליון
19

יציאת השבת
20:31

כניסת השבת
19:10

פרשת
חוקת

על חבל דק בין סיכוי לסיכון

ר' זיו ארזי • מאמר פתיחה

לזיו ארזי
ורעייתו דנית
להולדת הבן
דוד

לכד ... והיה לכם לבטל המיחוש בעוצם האמונה שהייתם צריכים לעשות.

משמעות תגובת הקב"ה למשה היא שהיה למשה לבחור באפשרות 'המסוכנת' של הגדלת קידוש השם, על אף החשש, ועל אף שהיה נשמע פחות סביר, ולקדש שם שמייים בעיני העם, וכיוון שלא עשה כן - נענש!

וכאן המקום להביא את דבריו המפורסמים של הרצ"ה מתוך 'מזמור יט':

"לכאורה אפשר לדון: קידוש ה' בבניין מלכות ישראל, מחד גיסא וחילול ה' - מאידך גיסא. על זה הורו לנו חז"ל בתלמוד ירושלמי (סנה' פ"ז דף כג): "רבי אבא בר זמינא בשם רבי הושעיה - גדול הוא קידוש השם מחילול השם".

כמובן אין ענינו של מאמר חז"ל ללמדנו, כי קידוש השם גדול יותר מחילול ה', אלא כיאורו הוא שכשהם נמצאים יחד, כשבאותו עניין יש צד קידוש השם וצד חילול השם אין אומרים ספיקא ושב ואל תעשה, אלא שצד קידוש השם הוא הגדול, המכריע והמחייב. על

אחת כמה וכמה בקידוש השם הגדול-האלקי הזה של כלל ישראל ותקומתו".

בצמחים רבים בחיים, נתקל האדם במצב בו הפתרון הכי פשוט והכי קל זה 'שב ואל תעשה' או 'להקטין ראש', והאדם משכנע את עצמו 'למה לי לקחת סיכונים?'. לא כן מלמדת אותנו התורה, אלא שכאשר אנו נמצאים על חבל דק בין סיכוי לסיכון, בין קידוש שם שמייים לחילול שם שמייים, מלמדת אותנו התורה בפרשה עלומה זו - תפעלו! תעשה! תקדש! כי גדול קידוש השם! נסיים בהמשך דברי הנצח של הרצ"ה:

"כל שתגדל בתוכנו יותר ויותר התקיימות מצוות ישוב א", בקיבוץ רבבות ישראל לתוכה, מתוך שלמות אמונה וגדלות אמונה בהתקיימות מעשה ה' הגדול איתנו נזכה יותר ויותר שחילולי ה' למיניהם יתבטלו ויעלמו. "והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה, ונגלה כבוד ה', וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר!". שבת שלום!

אסף, אברך צעיר, חוכך בדעתו אם להיענות לבקשה להעביר שיעור שבועי לבנות מדרשה, מחשש שמא ייווצרו קשרי ידידות בינו לבין הבנות.

איציק, חוזר בתשובה, הרוצה ללכת ללמוד בישיבה מתלבט בין ישיבה שחורה שם החשש 'להתקלקל' נמוך יותר לבין ישיבה ציונית בה מצד אחד נלמדים לעומק סוגיות באמונה בדרכו של הראי"ה קוק אך מאידך גיסא 'הפיתויים והסיכונים' גדולים יותר.

האם צריך להתגייס לצבא למרות שיש חשש 'לירידה' ביראת שמייים? האם מדינת ישראל צריכה להתקיף יעד שמסכן אותה על אף שתגובת 'העולם' לא תהיה 'אוהדת'?

מה אתם הייתם עונים לכל אחת מהשאלות הללו, ואיך כל זה קשור לפרשה שלנו?

פרשתנו, פרשת חוקת, מקפיצה אותנו 38 שנה קדימה אל עבר שנת הנדודים האחרונה במדבר. ואכן, בפרשה הזו אנו גם נפגשים עם הסתלקותם של מנהיגי דור המדבר - מות מרים ואהרן, יחד עם חטא משה ובשורת העונש של אי כניסתו לארץ.

רבים הפירושים שניתנו במשך הדורות להסבר חטאו של משה אדון הנביאים, ונראה לומר שלעולם יישארו הדברים כחתומים בעינינו. אעפ"כ, שומה עלינו לנסות לכרר את הדברים עד היכן שידניו הכהה מגעת, ואפילו אם לא נצליח אלא לפתוח צוהר צר ולהפנימו בחיננו, והיה זה חלקנו. ננסה במאמר זה ללכת לאורו של בעל אור החיים הק', אשר כבר בתחילת דבריו (במדבר כח) מציג עשרה פירושים של הראשונים לפרשייה זו ומודה ש"הנה כל העשרה דרכים אינם מוציאים אותנו ידי חובת האמת".

בהמשך הדברים מאריך אורה"ק בפירושו שלו, ואלו הם הדברים בקיצור:

"... וזן בדעתו נביא ה' ואמר הנה לפני ב' דרכים, ואם אני עושה דיבור לכד ולא הכאה אני חושש שמא הפירוש האמיתי הוא להכות ומה גם שהוא יותר פשטי ועוד שהוא דבר רחוק שהדומם יתעורר כדיבור בן אדם ... לזה אם אני מדבר בלא הכאה שלא כדרך שאמר ה' אין הסלע נותן מימיו ויתחלל שם שמים חילול גדול לעיני העדה אשר אני עושה הנס לעיניהם ואתחייב ראשי למלך, לזה יותר אבחר להכותונמצא שכל כוונת משה לא היתה אלא לחוש על דבר כבוד שמו יתברך ויצתה השגגה באונס..".

מסביר לנו בעל אורה"ק שמרע"ה הבין שתי אפשרויות בדברי הקב"ה, והוא בחר להכריע כאפשרות הנשמעת סבירה יותר, ובעיקר - הבטוחה יותר, בעלת הסיכון הנמוך ביותר. חששו של משה היה שמא לא הבין את דברי ה' כיאות, והסלע לא ייתן מימיו ונמצא שם שמייים מתחלל, ולכן העדיף להכות בסלע, שכן, הצליח לעשות כך כבר פעם אחת בעבר. וממשיך אורה"ק:

"אחר שמצאנו טעם למעשה נביא, אשא עיני להבין מאמרו יתברך בהקפתו במאמר "עץ לא האמנתם כי להקדישני", פירוש אתם עשיתם ההכרעה לצד חששא שהסלע לא תתן מים ... [אלא] דוקא על ידי הכאה ולא הכרעתם לצד קדושת שמי להקדישני בהוצאת מים מסלע אשר ירצו הם ובלא הכאה שכזה היה ה' מתקדש לעיניהם כשיראו שאפילו הדומם כל שהוא מפליא לעשות כדיבור

עריכה זיו ששון ארזי
גרפיקה נח גליק

לתגובות, הערות, הארות
ושליחת מאמרים
rziv111@gmail.com

כאני תפילות ויסעור

ליל שבת

18.30 - סדר פ"ש, שיר השירים
19.20 - תפילת מנחה - בביהמ"ד
- קבלת שבת אצל הגג
- שיחה בביהמ"ד - מו"ר ראש הישיבה
- סעודת ליל שבת בחדר האוכל
בהשתתפות משפחת ר' אליאל אדלשטיין

יום השבת

7.15 - מדרש ישעיהו - שיעור במדרש
רבה פ"ש לע"נ הרב ח"י הדרי זצ"ל - ר'
אוהד תורג'מן - פינת ביהמ"ד
8:00 - תפילת שחרית
(סוף זמן ק"ש למג"א 8.08)
- הלכות שבת: מו"ר ראש הישיבה
10.30 - קידוש ושיעור בפ"ש - ר' יונה בודו
(פינת ביהמ"ד)
11.30 - סעודת שבת בחדר האוכל
בהשתתפות משפחת ר' יונה בודו
13.10 - מנחה גדולה (פרקי אבות - ד')
16.30 - טעימה קלה בכניסה לחד"א
- סדר לימוד בביהמ"ד
17.45 - שיעור באגדות חז"ל מסכת
קידושין - הרב טוביה ליפשיץ
19:20 - סעודה שלישית בחדר האוכל
- שיחה - הרב טוביה ליפשיץ

צאת שבת

20.31 - תפילת ערבית, הבדלה וקידוש
לבנה
22.00 - מלווה מלכה (חז"א)

ממעלת פרה אדומה - שיחות הרצי"ה

עומר דיין / שיעור ו' • פרשת שבוע

את שתי הפרשיות הבאות מכנה הרצי"ה 'חתיכות הראויות להתכבד': הפרשיה הראשונה היא מעשה המרגלים, שהוא 'חמור יותר ממעשה העגל'. שעל ידו נותקו היחסים בין ה' לאותו הדור 'ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה'. פגם בתוך המהלך הכללי של עם ישראל בדרך אל א"י. הפרשה השנייה והאחרונה היא מעשה קרח ועדתו, שיש בה צד חמור יותר. בפגם זה אנו פוגשים בעזות פנים כנגד מדרגת הקודש, המדרגה הפנימית ביותר - נבואת משה רבינו.

וכעת, אם כן, יש להבין מה מקומה של פרשת פרה אדומה בתוך כל סדר הפרשיות אותו תיארונו? מדוע דווקא כאן הקב"ה מצווה את משה לקחת 'פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה', שכל עניינה לטהר את הטמא מטומאת מת?

הרצי"ה מכנה את סדר פרה אדומה 'רצפט' - מרשם להכנת תרופה. סדר פרה אדומה הינה סדר להכנת תרופה רוחנית להבראת הטמא, לטהר אותו מכח הטומאה הנמצאת בו. (בדומה לקטורת שנקראה גם 'רצפט').

מעשה פרה אדומה סתום לגמרי, עד שאפילו שלמה המלך לא נתייבשה דעתו בה ⁸ "אמר שלמה על כל אלה עמדתי ופרשה של פרה אדמה חקיתי ושאֵלתי ופִּשְׁפִּשְׁתִּי. "אֲמַרְתִּי אֲחַקְמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי" ⁹.

נראה לומר, שרמת הפנימיות והעומק שיש במצווה זו של פרה אדומה היא כנגד רום החטא אליו הגיעו עם ישראל. סדר הטהרה של עם ישראל צריך להיות כ"כ פנימי, על מנת שיוכל לטהר את ישראל מהנפילות אשר קרו להם בדרך. כנגד שרשרת החטאים - תאוות אכילה-דיבור-פגם ביחס עם ה'-פגם פנימי יותר בנבואת משה - באה התורה לטהר אותנו קודם הכניסה לארץ ע"י עניין כה גבוה ונשגב מאיתנו עד כדי שגם שלמה המלך לא הצליח להבינו.

שנוכח בע"ה להיטהר מכח הטומאה, נעלה ונראה בקדוש ה' בטהרה בבית ה'.

פרשת חקת מגיעה לאחר רובם של האירועים הקשים שבספר במדבר. וכבר הסביר הרצי"ה זצ"ל בפתיחה לספר במדבר, שכל עניינו של המדבר הוא מציאות של 'בדרך אל', ההכנות המרובות אשר נמצאות בשתיים וחצי הפרשיות הראשונות של החומש נראות כלא פרופורציונאליות ביחס לתקופה הכה קצרה שתוכננה בתחילת הדרך "אחד עשר יום מחורב", כל זה כדי ללמדנו על חשיבות שלב 'הדרך' שבחיים.

ימים קצרים אלה שנהפכו ל40 שנה הם ימים של דרך, דרך היא מקום נורא ואיום. שם בדרך יש סיכוכים צרות וניסיונות, "ניסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי". אך גם במצב של נדידה אין הקב"ה עוזבנו ואין התורה משתכחת מאיתנו, כמו שמתאר הרצי"ה את מידת הביטחון בה' האמורה להיבנות בקרבנו.

נחזור לענייננו. ספר במדבר עסק עד כה במספר חטאים המתרחשים בתוך עם ישראל. חטא המתאוננים (קברות התאוה), חטא של מרים, חטא המרגלים וקרח ועדתו. ועתה, כהכנה לקראת הכניסה לארץ, אנו נפגשים בפרשת חוקת בפרשה הנוגעת להיטהרות ותיקון הפרט. ונ"ל להרחיב מעט בענין השגת מעלתה של פרה אדומה ע"פ דברי רבינו.

באותם החטאים שקרו לעם ישראל 'בדרך', מתאר רבינו מעין החמרה רוחנית ההולכת וגוברת מחטא לחטא.

בתחילה אנו נחשפים אל החטא החומרי ביותר, חטא המתאוננים. "ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה' ⁴ משבר התאוה, מי יאכילנו בשר?! פרשיה שמסתיימת מצד אחד בקברות התאוה, ומאידך גיסא בהתנבאות אלדד ומידד.

לאחר מכן מגיעים אל הוצאת לשון הרע ע"י מרים, חטא היוצא מן כח הדיבור באדם, "ותדבר מרים ואהרן במשה ⁵ ומשם מתבררים לנו הלכות לשון הרע "זכור את אשר עָשָׂה ה' אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצֹאתְכֶם מִמִּצְרַיִם".

האם איידיעה על קיום תולעים פוטרת אכילתה? (חלק ב')

ר' עמוס אייזנבך • עיון - איסור והיתר

לפ"ז עולה קושיא למה הפוסקים מצריכים בדיקה במאכלים כלל, הרי האדם האוכל חשיב מתעסק ואינו עובר איסור?

"ואין להקשות למה הוצרכו כלל בדיקת פירות וירקות מתולעים הא הוי דבר שאינו מתכוין, זה אינו דכיון דידוע דשכיחי תולעים באותן פירות וירקות ואינו חושש לבדוק ולהסיר התולעים הוי כמתכוין לאכול גם התולעים ולכן צריך בדיקה"

מסביר שכיון שידוע לאדם שמצוי שיש תולעים במאכל, אם אינו בודק נחשב כמתכוין לאוכלו.

אמנם למעשה הוא לא סומך על סברא זו וכותב: "עם כל זה אנכי תולעת ולא איש איני כדאי להכריע ולהקל בדבר שהוא מפורש ברשב"א וברוקח דטעם תולעת אינו פגום, וכן הכריע הש"ך וחלילה לי לעשות אפי' סמך בעלמא מדברים האלה". כלומר שרוב הפוסקים סוברים שלתולעים יש טעם לשבח וא"כ בתולעים יש איסור אפי' אם אינו יודע על קיומם משום "מתעסק בחלבים".

יוצא מדבר השיבת ציון שיש איסור גמור לאכול ממאכל שלא נבדק מתולעים כאשר ידוע שהוא טעון בדיקה - משום שהאוכל מאכל שטעון בדיקה ולא בדק נחשב כמתכוין לאכלו! ועוד שאף אם אוכל דבר שלא ידע שיש בו תולעים אינו יכול לטעון שהוא מתעסק בעלמא כיון שנהנה. כעת ננסה להתייחס מעט למציאות זמנינו:

בירקות עלים מגידול רגיל יש נגיעות גבוהה כ-70-80% תלוי בעונות השנה. (ע"פ מחקר של מכון התורה והארץ) וחלק מהחקרים הנמצאים שם אינם יורדים בשטיפה.

וכן בירקות מגידול ללא תולעים מותר שיהיה בראש חסה - חמישה חרקים היורדים בשטיפה וכן יש נהלים שונים ביחס לסוגים שונים. ומצוי שיש תולעים היורדות בשטיפה בגידול רגיל ולכן יש חובה לטשף כפי ההנחיות שעל השקית את הירקות המפוקחים.

הרבה מן התולעים הן קטנות וקשה מאוד לזהותן למי שאינו בקי בכך. לכן א"א להסתפק בהסתכלות על האוכל לפני אכילתו כיון שאדם שאינו יודע מה וכיצד לחפש, קרוב לוודאי שלא ימצא דבר. (רק לשם ההמחשה, אדם

במאמר הקודם ראינו שתולעים הגדלים בפירות במחומר אסורים (לשו"ע דווקא עם ריחשו בתוך הפרי, ולרמ"א אפי' בלא ריחשו), ובתולש מותרים אא"כ פירשו החוצה (על כל ספיקותיה של הגמ'). עד כה עסקנו ביסוד איסור תולעים וכעת נעסוק בשאלה מתי יש לחשוש לתולעים.

ישנם רבים הטוענים שמי שאינו מבין בענייני תולעים ממה יש לחשוש וכו' יכול לאכול כל מה שכשר. האם יש לטענה זו בסיס?

בשו"ת שיבת ציון כח (ר' שמואל לנדא, בנו של ר' יחזקאל בעל הנודע ביהודה. ראב"ד פראג)

מעלה אפשרות שמי שאינו יודע על קיום התולעת יהיה פטור על אכילתה "בגמ' חולין סז. א"ר הונא לא לשפי אינש שיכרא בצבייתא באורתא דלמא פריש לעיל מצבייתא והדר נפל לכסא והוי עובר משום שרץ השורץ על הארץ. (אין לסנן שכר במסנתג בלילה שמא יפרוש תולעת מהשיכר על המסנתג ואח"כ תיפול לתוך הכוס ויעבור משום שרץ) ופירש"י שם בד"ה באורתא שאם תפול תולעת על הקשין לא יראנו ומשם תפול אל הכלי ולמחר כשיראנו יהא סבור שלא יצתה מן השכר לקשין ותולעת המים מותרת עכ"ל רש"י ז"ל. (כלומר חוששים שאדם יראה את התולעת בשכר ויחשוב שמדובר בתולעת שמעולם לא פירשה מהמים ולכן מותרת וישתה) ולכאורה הוא פליאה גדולה למאי צריך רש"י ז"ל לומר שחשש הוא שיראנו למחר ויהא סובר שלא פירש וישתה ומזה משמע דאם יפול התולעת והוא לא יראנו למחר וישתה ליכא חשש איסור?"

בעל שיבת ציון מסביר שאולי כוונת רש"י היא שלמרות שיש כלל "המתעסק בחלבים ועריות חייב" שכן נהנה, כלומר שההנאה שיש לאדם מאוכל גורמת לו להיחשב כמי שעושה מדעת אע"פ שהוא מתעסק בעלמא ואינו יודע מה הוא אוכל. ולפ"ז גם מי שאוכל תולעת בלי ידיעה לכאורה חייב שכן נהנה אע"פ שלא ידע כלל שהוא אוכל תולעת. וא"כ מדוע רש"י מצריך שהאדם יראה את התולעת ויהא מודע למעשיו? ותיירץ שכיון שאין לאדם הנאה מאכילת תולעת שכן סובר כמ"ד שטעמה פגום, וממילא לא חל פה הכלל "המתעסק בחלבים חייב", וממילא פטור אם לא יודע מה הוא אוכל שהרי אז מוגדר כמתעסק.

⁶ דברים, כד, ט.

⁷ במדבר, יד, לב.

⁸ במדבר, רבא, יט, ג.

⁹ קהלת, ז, כג

² דברים, א, ב.

³ במדבר, יד, כב.

⁴ שם, יא, א.

⁵ שם, יב, א.

שאינו בקיא בחרקים שהגיע למעבדת 'כושרות', התבקש לחפש חרקים על גבי רשת בדיקה של המעבדה. לצורך כך סומן לו אזור קטן שבו עליו להתבונן. באזור זה היו מעל מאה חמישים חרקים (טריפסים). הוא התבונן ברשת ולא מצא אפילו חרק אחד!! לאחר שקבל הסבר קצר על צורת החרק, הוא הצליח להבחין בכולם. ללמדנו ש'לא ראיתי' – אינה ראיה... לכן אדם שאוכל ירקות עלים, וכן מאכלים אחרים הטעונים בדיקה כגון קטניות, פירות יבשים, תותים וכו' מחויב לבדוק ע"פ ההנחיות של הרבנים

אוהלי תורה באוהלי צבא נריה חסידי / שיעור ה' • פינת ההלכה

למעשה זה מעצמו, ללא מקור, כי דרכו תמיד להקדים לכך הביטוי "נראה לי" או "ייראה לי"²⁷ ואדרבה, במסכת סוטה²⁸ משמע כי גייסו גם בני תורה. "אין נקי, אפילו חתן מחדר", וכתב הגר"י ברלין²⁹ "וכל שכן תלמידי חכמים"³⁰.

הרב קוק זצ"ל הניח כי שבט לוי כן נטל חלק במלחמת מצווה, וכך כתב: "ונראה דאף דאין שבט לוי עורכין מלחמה היינו לעשות מלחמה פשוטית... אבל כשכל ישראל יוצאין למלחמה מחוייבים גם הם לצאת". ועוד כותב "ומלחמה של כלל ישראל זאת היא גם כן עבודת ה' שכל מי שהוא מיוחד יותר לעבודת ה' הוא שייך לה יותר משאר כל העם"³¹.

תימוכין לכך, אפשר למצוא במסכת יומא³² הקובעת כי כשיש סכנת נפשות ויוצאים להצלתה, "אין עושין דברים הללו אלא ע"ג גדולי ישראל", והוסיף הרמב"ם³³ "וחכמיהם". משמע שהצלת הנפשות בשעת פיקוח נפש נעשית דווקא על ידי גדולי ישראל. על פי התורה יש לשלוח לצבא דווקא חיילים שהם יראי ה', מכיוון שיש במלחמה סכנה, וחלילה חטאי החיילים עלולים לקטרג, לכן חייל שנכשל אפילו בעון קל, היה חוזר מערכי המלחמה³⁴ וכתב ספר החינוך "כי רק החיילים הכשרים ביותר היו יוצאים למלחמה, דווקא בני התורה המדקדקים ב"קלה כבחמורה" יהיו חיילי ישראל במערכותיהם"³⁵.

ובאמת, קיים קשר הדוק בין לימוד התורה לבין הצלחה במלחמה. במסכת מכות (י,א) כתוב "אמר ריב"ל מאי דכתיב 'עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים', 'מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה, שערי ירושלים שהיו עוסקים בהם בתורה'. וכן במסכת סוטה³⁶ כתוב "תורה, בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה- מגנה ומצלא". על סמך מקורות אלו ועוד, מסביר הרב קוק כי מלחמת מצווה היא חלק מעבודת ה' מהיכולת להתמסר לטובת הכלל ולכן שבט לוי כשבט ציבורי שמהותו למען כלל ישראל במלחמת מצווה יכול לתרום יותר. על כך מוסיף הרב זווין "ישתתפו בני התורה במערכה וזכות התורה תגן עליהם ועל חבריהם".

לסיכום, נסיים בדברי הרצ"ה, שאמר בשיחה לתלמידים כי "מהלך החינוך התורני וכישר הארץ על ידי צה"ל – הם עניין אחד ושלמות אחת. איך לסדר למעשה את הדברים באופן מפורט זה עניין אחר... אבל באופן כללי כיבוש הארץ היא מצווה, כהגדרת הרמב"ן הידועה שמצווה מדאורייתא שהארץ תהיה בידינו ולא בידי אומה אחרת"³⁷. והסביר הרצ"ה: "במידה ויש צורך בהם למלחמה, החיוב מוטל עליהם כעל כולם כשווה". כמו כן, הוסיף "בזמן מלחמה, במידה שהדבר הכרחי, בודאי יש חובה להתגייס ולעסוק במצווה זו של תורה. אבל כשאין חיוב לשרת בצבא, אז חובה לחזור לישיבה לשקוד בתורה... אין פטור! אנו לא מנותקים מכלל ישראל... הצורך במלחמתיות אינו צריך לבטל את עניין 'גדיל תורה ויאדיר'. אלו שתי מצוות כלל ישראליות, ויש לחזק את שתייהן. הגדלת התורה בישראל אינה סותרת את מצוות המלחמה"³⁸.

אשרינו שזכינו לשלב שתי מצוות חשובות אלו של לימוד תורה וגיוס לצבא יחד, ויהי רצון שנזכה להצליח לקיים מצוות אלו כראוי.

¹⁰מלחמות ישראל כיום, הן מלחמות מצווה – מלחמת הגנה ומלחמת עצמאות. מלחמת העצמאות (1948) מתאימה להגדרת הרמב"ן: "כבוש הארץ". ותכליתו של צה"ל כשמו, לספק הגנה לתושבי המדינה, וכפי שמוכח בלשון הרמב"ם: "עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם"¹¹. השולחן ערוך¹² פסק שמוטר לצאת למלחמה בשבת נגד גויים הרוצים להילחם בנו, והרמ"א מוסיף ואומר: אפילו לא באו עדיין אלא רוצים לבוא. בימינו, ידוע שאויבינו רוצים להרע לנו שכן הם מכריזים זאת השכם והערב ולכן מותר לצאת נגדם במתקפת מנע.¹³ במלחמת מצווה כזאת פסק הרמב"ם¹⁴ "הכל יוצאין ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה", ועוד הוסיף הרמב"ם¹⁵: "במה דברים אמורים שמחזירין אנשים אלו מעורכי המלחמה? במלחמת הרשות" על פי דבריו, הפטורים הניתנים לחלק מהלוחמים¹⁶ תקף רק במלחמת הרשות, אך במלחמת מצווה, כולם ללא יוצא מן הכלל יוצאים להילחם.

לצד זאת, מצינו דין במסכת בבא בתרא¹⁷ לפיו "תלמידי חכמים לא בעי נטירותא (שמירה)", אך מובא בשם הדרב"ז¹⁸ שדין זה אמור בשמירה כנגד גנבים, אבל כאשר צריכים להגן על ישראל הרי יש מצווה להציל שנאמר "לא תעמוד על דם רעך"¹⁹ ובפיקוח נפש הרי מצווה בגדולים תחילה²⁰. ואף שכתוב במסכת מגילה²¹ "גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות" הכוונה שערכה גדול יותר, אבל מצד החיוב כאשר יש מצווה שאינה יכולה להיעשות על ידי אחרים הרי כל מצווה דוחה את מצוות תלמוד תורה, ועל אחת כמה וכמה מצוות הצלת ישראל מיד צר. וכך כתב הב"ח "אין לך דבר שעומד לפני פיקוח נפש, 'וחי בהם ולא שימות בהם', ופשוט הוא"²². כמו כן, הרב שלמה יוסף זווין²³, בהתייחסו לדעה כי "רבנן לא צריכי נטירותא" כתב:

"רבש"ע כלום מותר לסמוך על הנס במקום של סכנת נפשות ממש ולומר שאין רבנן צריכים שמירה... ואם אמרו על "נטירותא" של בניין חומה וכיצא מהה"ו, ובזמנים רגילים במטרת שמירה מפני שונאים העולים לבוא, זהו עניין לזמן של סכנת נפשות ולחובה של מלחמת מצווה... חובתנו, חובת כל העם, להציל את עצמנו ואת עמנו... ובכן אפוא עליכם לזרז אף את חכמי התורה, המוכשרים מבחינת הגיל והגוף להשתתף במערכה, לעשות כן. **האחיכם יצאו למלחמה, ואתם תשבו פה?**

כמו כן, הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל²⁵ כתב כי לשבט לוי אין אדמה ונחלה, לכן גם אינו עורך מלחמה. הרמב"ם שם מוסיף ואומר שלא רק שבט לוי אלא כל איש ואיש מכל באי עולם שנדבה רוחו לעמוד לפני השם יתברך, כל אדם שיש לו אידיאל של קדושה הריהו כשבט לוי. על סמך זה יש שהסיקו שיש לפטור את לומדי התורה משרות צבאי, בדומה לשבט לוי. שיטה זו נידחת, מכמה סיבות. ראשית, מסתמא מדבר הרמב"ם במלחמת רשות ולא במלחמת מצווה, ואם אכן דעתו לפטור אף ממלחמת מצווה, היה ראוי שהוא יכתוב זאת בהלכות מלכים, שם כינס את כל דיני המלחמה ולא בסוף הלכות שמיטה ויובל²⁶. שנית, לא נמצא מקור לדברי הרמב"ם בגמרא ובדברי רבותינו ואי אפשר לטעון כי הרמב"ם חידש הלכה

¹⁰ אין בכונת המאמר להכריע בפולמוס סביב סוגיה זו, אלא להציג בקצרה מספר מקורות שעלו בנושא זה.

¹¹ הלכות מלכים פ"ה ה"א.

¹² א"ח שכ"ט, ו'.

¹³ הרב אליעזר למד – פניני הלכה: העם והארץ, עמ': 77-83.

¹⁴ הל' מלכים פ"ז ה"ד.

¹⁵ שם.

¹⁶ סוטה דף מ"ד ע"ב.

¹⁷ בבא בתרא, ו' ע"א.

¹⁸ שו"ת הרשב"א ח"ב סי' תשנב. הובא בפת"ש על השו"ע שם.

¹⁹ ויקרא, פקק יט, טז.

²⁰ משנה ברורה, סימן שכח, לד'.

²¹ דף ט"ז ע"ב.

²² א. שרמן, פירוש הב"ח לכלל, שם, תשמ"ו, ע"מ 337.

²³ מרבני מועצת הרבנות הראשית.

²⁴ רש"י ב"מ ק"ה ע"א.

²⁵ בסוף הלכות שמיטה ויובל.

²⁶ הרב שלמה אבינר – גיוס בני ישיבה לצה"ל. אתר בחדרי חרדים, טבת תשע"ב.

²⁷ כמו שהוא עצמו הקדים כלל זה, תשובות הרמב"ם, מהר"א לפסאי, ח"א דף כ"ו.

²⁸ דף י' ע"א.

²⁹ בגיליון הדף שם, והעתיק דבריו מן ספר הערוך (ערך: אנגריא).

³⁰ סוטה סוף פרק שמיני וקורבן העדה שם, ויש ראיה לכך מהירושלמי "אין נקי, לית רבי ברי".

³¹ הרב משה צוריאל – "דעת הרמב"ם והרב קוק בעניין גיוס בני ישיבות", אתר ישיבה, חשוון תשס"ו.

³² דף פ"ד ע"א.

³³ הלכות שבת פרק ב', הלכה ה'.

³⁴ סוטה, מ"ד ע"ב.

³⁵ מצוה תקס"ו. וכתב ספר החינוך: "כי ה' אלהינו מתהלך בקרב מחנך ולתת אויבין לפניך מחנך קדש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריו" (דברים כג, טו). כלומר שנפשותיו של ישראל דבקות בשכינה לעולם, וכל שכן במחנה שכולן (הנמצאים שם) נקיי הנפש. כי כל הירא מעבירות שבידו, כבר הלך לו ושב אל ביתו. ונשארו הטובים אשר רוח אלוהים שוכן בתוכם, וראוי להם לעמוד בנקיות. כאשר ידוע ומפורסם שהנקיות מדה מן המידות הטובות המביאה לידי רוח הקודש" (ע"ז כ ע"ב).

³⁶ דף כ"א ע"א.

³⁷ שיחות הרצ"ה, תלמוד תורה 108-113.

³⁸ ע"י בחוברת של מו"ר רה"י הרב ברוך וידר שליט"א – "והיו לאחדים בידך": בירור דרכן של ישיבות ההסדר.

"והחי ייתן אל ליבו" ידידיה יונברג / שיעור א' • הספד לישראל דוד ז"ל

המודעות העמוקה של ישראל לגבי ארץ ישראל מלמדת על הנקודה שהזכרתי לגבי הצדיקים הפשוטים... צדיקים שעל אף הנתק עם משפחתם בוחרים לחיות במקום שלא קל לחיות בו, בעיר העתיקה, ובכל זאת להתעקש לגור דווקא שם. יהודי שהיה מנותק מחיי תורה ומצוות לכל כך הרבה שנים, ושעבר את השואה – חוזר ודורש את הקרבה הזו למקום המקדש. זו צדיקות.

והנקודה השלישית היא החסד הנפלא שסבב סביבו. בירושלמי בסוף מסכת פאה מסופר על עיוור אחד שעבר לגור בעירו של רבי אליעזר בן יעקב. רבי אליעזר ישב ליד העיוור וגמלו אותו חסד. בעקבות פעולה זו גם שאר בני העיר גמלו אותו חסד. כשהעיוור התוודע לכך שהחסד הסובב אותו מגיע בזכות מה שרבי אליעזר עשה הוא בירך אותו כך: "אתה גמלת חסד עם מי שנראה ואינו רואה, זה שרואה ואינו נראה יקבל פיוסך ויגמול לך חסד".

הרבה אנשים עזרו לישראל במהלך השנים שלו בארץ. החל מהקהילה החמה של הרובע היהודי שלקחה על עצמה לטפל בו וכלה באנשים פרטיים ובתוכם בנות המדרשות, בני הישיבות, שכנים ששלחו אוכל ועוד אנשים טובים. בראשם עמדו הרב והרבנית בן שחר שדאגו לישראל 24/7. חלק היו באים ללמוד איתו קצת, חלק להאכיל, חלק סתם כדי ללמוד ממנו על 'אוטומובילים', וחלק כדי לדבר איתו ולחוד לו חידות. כולם נתנו יד למישהו שהיה צריך שיושיט לו יד ויעזרו לו בחיים הכ"כ קשים שלו. כנראה שכל מי שביקר את ישראל לא ידע את סיפור החיים המלא שלו, אבל כל מי שביקר הבין שעומד מולו אישיות, אישיות שעם כל הקושי של העבר, ושל ההווה (צרות משפחתיות, כלכליות, רפואיות, פיזיות וכו'), הוא לעולם לא וויתר ולעולם לא ויתר.

בהלווייתו, נקודה זו של החסד התחדדה אצלי עשרת מונים. המגוון הרחב שהגיע ללוותו היה נטול קשר ישיר לישראל (הרי לא בטוח שהמשפחה שלו, שלא שמרה איתו על קשר, ידעה בכלל שהוא נפטר...). בנוסף למטפלים של ישראל שהגיעו, השכנים, בנות המדרשות, ובני הישיבה, הגיעו גם אנשים שלא הכירו אותו אבל שמעו שיש מת מצווה שצריך מניין ומלווים כדי לקבורו בכבוד. אוכל לספר לדוגמא, שהייתה יחידה של מג"ב שהגיעה עם הג'יפ שלהם. יהודי נוסף שהיה בדרכו הביתה מהעבודה שמע מהבת שלו על לווייה של מת מצווה מהודעת ווצאפ שהסתובבה בין הקבוצות שלה. בדיוק באותו הזמן הוא שם לב שהוא נמצא ליד הר המנוחות, ראה בזה סימן משמים והחליט לקפוץ.

המעמד היה מרגש מאוד. אף אחד מהנוכחים לא היה קרוב משפחה ובכל זאת אנשים בכו. חלקנו לא ביקרו אותו יותר מכמה פעמים ובכל זאת הרגשנו קרובים אליו, מקושרים.

הרגשתי שלא רק ישראל נפטר, אלא דור שלם נפטר. דור שעבר זוועות נוראיות ושעלה לארץ, על אף כל הקשיים שהיו אמורים להניא את כל מי שחושב קצת "בהגיון" להישאר בנוחות של חוצה לארץ. דור שלם של פשטות, תמימות ורצון כנה לחיות בארץ – חולף מולנו. מי שחכם, מי שיש לו לב – תופש את הרגע.

זכינו להכיר את ישראל דוד. זכינו קצת, מי יותר ומי פחות, לפתוח את הלב אל מישהו שחי בשקט ובהצנע, אך בפנים חי אדם גדול. היו לו את כל הסיבות בעולם כדי להתלונן, אבל על כל פנים הוא קיבל את הייסורים באהבה. כשביקשו ממנו לספר על עברו הוא ענה בצורה פנועה – "לא לא! אל תשאל אותי – אני לא ישן בלילות... סבלתי הרבה...". ובכל זאת המשיך ישראל בחייו והתעניין בנו.

ראוי שכל אחד מאיתנו ייקח על עצמו נקודה אחת של התחזקות כדי שנוכל להעלות את נשמת ישראל ואת עצמנו למקום טוב יותר. אגב, באותו יום בו ישראל דוד נפטר, התקיימה ברית מילה בישיבה, לרך הנימול קראו דוד...

אסיים בדברי נחמה, כפי שאחד מהנוכחים אמר בסוף הלוויה: "ישראל כבר לא עיוור. הוא התחיל לראות".

(תהלים, קז, מג) "מִי־חֶכֶם וְיִשְׁמָר... וַיִּתְּבוּנָה חֲסִדֵי ה' " תהי נשמתו צרורה בצרור החיים. אמן

"זה סיפור על אדם כה נחמד שהיה כאן, הסתובב בין כולם, ובכל זאת לבד.

כל חייו לא ביקש שום דבר, רק חיך וקיבל באהבה את כל מה שעבר עליו. אף אחד לא ידע מאיפה הוא בא, לאן הוא הולך, מה הוא עושה בלילה גשום וקריר ברחובות העיר. אף אחד לא שמע את הלב שזועק בתפילות ודמעות שעלו לשמים ובקעו רקיעים.

כל העולם מתקיים ונושם ועומד רק בזכות אנשים כה תמימים. נשמות טהורות שרוצות רק לתת, לתקן ולבנות, להאיר את החיים. העולם מתקיים ונושם ועומד רק בזכות אנשים כה פשוטים. אנשים באמת. באמת ובתמים.

פשוט אנשים. " (פשוט אנשים, אברהם פריד)

לפני כשלושה שבועות (כ' בסיון ה'תשע"ח) נפטר ישראל סנדו דוד בן סימון ז"ל. השיר שלעיל כאילו נכתב בדיוק על ישראל המנוח. הרב שלמה קרליבך כותב כי יש בעם ישראל שני סוגי צדיקים. הרגילים והפשוטים.

הרגילים הם תלמידי החכמים, אלו שחיו את חייהם בדרך התורה והמצוות. אלו הצדיקים בעלי הקומה הרוחנית האדירה. שנזכה.

הסוג השני הוא הרבה פחות מוכר, וחבל שכן.

אלו הצדיקים הפשוטים. אלו שלא שומעים עליהם ברדיו. אלו שלא קוראים עליהם בספרים. הצדיקים האלו הם האנשים שחיו את חייהם בענווה, בפשטות, ובתמימות לעבוד את הקב"ה. אלו הם החיילים של עם ישראל במלחמתו. לא רק חיילים עם מדים, אלא גם כאלו עם חלוק של אה, כובע של ליצן וכל מלבוש אחר שלא מחצין את הגדלות שטמונה בו עמוק בפנים.

את ישראל דוד היה אפשר לזהות ממרחקים בזכות המעיל שלו. מעיל קצת מסורבל ומלוכלך עם המון כיסים. בכיס אחד נמצאים מסמכים רפואיים ובכיס אחר נמצא מד-חום. ישראל היה ניצול שואה שמצאו מרומניה. בזמן המלחמה איבד את הוריו, ולאחר המלחמה עבר לצרפת. שם הקים משפחה אבל לא חי אורח חיים דתי אדוק. לפני כעשרים שנה ישראל התחיל להתעורר והרגיש קרבה ומשיכה חדשה ומחודשת למסורת ישראל ולארץ ישראל. בשלב מסוים בחייו גם משפחתו ניתקה איתו קשר. כך יצא שישראל, חצי עיוור, מבוגר, עלה לארץ לבדו, לעיר העתיקה בירושלים. הרב מורה שליט"א סיפר בהלווייתו על מה שקרה לאחר מכן: "שמענו שיש יהודי עיוור שדר במלונות הנוצריים שעל יד שער יפו ודורש לאכול אוכל כשר, אז הלכנו לבקר אותו. כשהתוודענו למצבו סידרנו לו חדר בעיר העתיקה ושם הוא חי במשך 20 שנה, עד פטירתו".

בהלווייתו, בה השתתפו כמאה אנשים ונשים, שהכירוהו ושלא הכירוהו כאחד, ספדו הרב מורה שליט"א והרב חבשוש שליט"א. שניהם טיפלו בישראל ושניהם סיפרו כמה נקודות עליו. ברצוני להזכיר שלוש נקודות.

ראשונה, הרב מורה דיבר על הכרת הטוב היומיומית שהיוותה מאפיין מרכזי בישראל. "כל מי שהיה מבקר את ישראל היה זוכה ל"תודה" עמוקה מהלב. ההערכה שהוא הביע למי שבא הייתה חבויה אמנם במוגבלויות הפיזיות של ישראל, אך כשהייתה לישראל דרך להחזיר טובה, הוא ניצל אותה במלואה. בפעם האחרונה שביקרתי אותו בחדרו (דירתו הייתה חדר אחד ליד בתי מחסה) הוא הציע לי תפוח, אפילו שהמקור שלו עצמו לא היה מלא ועולה על גדותיו – בלשון המעטה...". נקודה שנייה שהרב מורה הוסיף (וכן הרב חבשוש הזכיר אותה), היא אהבת הארץ של ישראל. אלו מרדכי מהבוגר"צים שהיה מבקר את ישראל באופן קבוע הקליט אותו פעם אחת מספר מה היו שלושת רגעי השיא בחייו:

1) היה אלוף שחייה באירופה. 2) שנולדו ילדיו. 3) (ציטוט) – "כשבאתי לפה. זה שבאתי לארץ זה – כל יום רק אני פותח עיניים ואני לא רואה – אבל כאילו שאני רואה. אני מתפלל לקדוש ברוך שהביא אותי פה ובא לי לצאת החוצה וללקק את האבנים. החבר'ה לא מבינים את זה – וחבל! אבל אין מה לעשות, הם רגילים לזה. הם נולדו אל תוך זה. הם לא מבינים שכל יום, כל רגע וכל שנייה – שזו זכות גדולה מאוד. יש אוכל, יש פחות אוכל, אין בכלל אוכל – זה לא משנה. הקדושה באוויר."